

Купрейчук В. Ю.*

ВПЛИВ ЛІВАНСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 2006 РОКУ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ БЛИЗЬКОСХІДНОГО РЕГІОНУ

В статті аналізуються причини, структура та вплив лівансько-ізраїльської війни 2006 р. на міжнародні відносини на Близькому Сході. Особлива увага акцентується на геополітичному вимірі цього конфлікту в рамках арабо-ізраїльського протистояння. Досліджуються підходи регіональних та поза-регіональних держав щодо врегулювання даного конфлікту.

Ключові слова: Ліван, Близький Схід, міжнародні відносини, конфлікт, геополітика.

The article deals with the complex analysis of the Lebanon-Israeli war of 2006 exerting its influence on the international relations in the Middle East. Attention is concentrated on geopolitical dimension of the conflict in sphere of Arab Israeli confrontation. Research is carried out on various approaches towards conflict regulation expressed by different states of the region and beyond the region.

Key words: Lebanon, Middle East, international relations, conflict, geopolitics.

В статье анализируются причины, структура и влияние Ливанско-израильской войны 2006 года на международные отношения на Ближнем Востоке. Внимание акцентируется на геополитическом измерении этого конфликта в рамках арабо-израильского противостояния. Исследуются подходы региональных и внерегиональных стран касательно урегулирования данного конфликта.

Ключевые слова: Ливан, Ближний Восток, международные отношения, конфликт, геополитика.

Актуальність статті обумовлюється складністю поточної соціально-політичної ситуації на Близькому Сході. Традиційно непрості відносини між Ізраїлем та арабськими країнами (зокрема, Ліваном) відіграють важливу роль в рамках перебігу кризових тенденцій політичної ситуації регіону. Ліван, як прикордонна з Ізраїлем країна, завжди займав провідне місце в геостратегічних імперативах останнього. Водночас, наявність партії «Хезболлах» з її радикальними поглядами на побудову діалогу з Ізраїлем, слугує додатковим каталізатором конфліктогенності. З огляду на вкрай складне переплетіння близькосхідних геополітичних інтересів регіональних та позарегіональних країн, та наявність осередків збройного протистояння (Сирія) лівансько-ізраїльський антагонізм в поточний час являє собою особливу актуальність, адже він органічно пов'язаний з цілим комплексом близькосхідних кризових тенденцій.

* аспірант кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник доктор політичних наук, професор Скороход Ю. С.

Метою статті є дослідження впливу ізраїльсько-ліванської війни 2006 року на політичні процеси на Близькому Сході.

Передісторія виникнення Лівансько-ізраїльської війни 2006 року (в арабських країнах – липнева війна) має свою специфіку. У травні 2000 року Ізраїль остаточно вивів свої війська з південного Лівану, внаслідок чого було практично виконано вимогу резолюції РБ ООН № 425 від 19.03.1978 року [1]. Ряд дослідників вважають, що вивід військ послужив основоположною причиною початку «Інтифади аль-Акса» палестинців проти Ізраїлю у вересні 2000 року (інтифада – «повстання»). Дана латентна військова кампанія тривала по 2004 рік включно [3]. На початку 200-х рр. XXI ст. центросиловим актором у Лівані стала утворена в 1982 р. недержавна шіїтська радикальна організація «Хезболлах», котра з 2004 за наявності сирійської та іранської економічної підтримки почала активно збільшувати свій військовий потенціал. По суті, по своїй функціональній направленості дана організація є тотожною ОВП, яку як військово-політичне формування вона фактично замінила. «Хезболлах» перетворилася на впливовий центр сили у Лівані після того, як у 2005 р. Сирія, виконуючи положення резолюції РБ ООН № 1559, прийняту у вересні 2004 року [1] вивела свій військовий контингент з долини Бекаа, котра після цього стала одним з опорних пунктів бойовиків «Хезболлах». Показовою є позиція Лівану стосовно угруповань «Хезболлах»: уряд цієї країни офіційно відмовився поширювати дію резолюції на військові загони цієї недержавної структури заявивши, що «національний супротив служить стратегічним цілям Лівану в боротьбі з ворогом та поверненням права на ферми Шебаа, а також в аспекті повернення біженців на батьківщину» [6]. Даний коментар слід розцінювати не як антиізраїльський демарш а радше, як ознаку того, що «Хезболлах» за роки своєї діяльності зуміла інтегрувати свої ідейні погляди в ліванський соціум, зробила їх його органічною складовою, що являло собою запоруку отримання підтримки серед представників різних конфесійних спільнот. Окремо слід зазначити, що в Ізраїлі і нині існують числені дискусії стосовно правильності того кроку, котрий було зроблено у травні 2000 року [5]. Наявність буферної зони між ізраїльсько-ліванським кордоном та р. Літані, котра до 2000 року перебувала під фактичним контролем Ізраїлю попри очевидну невирішеність проблеми палестинської присутності в Лівані все ж відігравала дуже важливу роль, котра полягала в наступному:

- Складність активного використання даної території для будь-яких військових чи терористичних актів проти Ізраїлю, як це було до 1982 року.
- Збільшення стабільності на лівансько-ізраїльському кордоні, що значною мірою унеможливило розгортання нового конфлікту, адже безпека кордонів між Ізраїлем та сусідніми арабськими країнами має підкреслено важливе значення.

12 липня 2006 р. стався прикордонний інцидент в північному Ізраїлі поблизу містечка Заріт (Шломі). Декілька членів «Хезболлах» атакували прикордонний патруль, внаслідок чого загинуло 3 військовослужбовців ЦАХАЛ. Прем'єр-міністр Ізраїлю Ехуд Ольмерт назвав даний випадок фактичним розв'язанням війни. Це означало, що Ізраїль терміново готується до нової війни. Основні цілі Ізраїлю в даному конфлікті, котрі були оголошені міністром закордонних справ цієї країни Ципі Лівні зводилися до наступного:

- Звільнення захоплених в полон двох військовослужбовців ЦАХАЛ.
- Нейтралізація «Хезболлах» та знищення її інфраструктури.
- Жорсткий тиск на уряд Лівану з ціллю розпуску угруповань «Хезболлах» південніше Літані.

13 липня ЦАХАЛ розпочала широкомасштабну військову операцію. Цю силову акцію Ізраїль планував декілька років, адже в ізраїльських політичних колах абсолютно чітко

розуміли, що після виводу ЦАХАЛ з півдня Лівану рано чи пізно відбудеться новий етап силового протистояння з «Хезболлах». Повітряним та артилерійським ударам було піддано декілька тисяч об'єктів важливого та стратегічного значення – мости, дороги з твердим покриттям, залізниця, аеропорт Бейруту, численні будівлі, цілі житлові квартали. Фактично, в радіусі бомбардування опинилася вся територія Лівану, проте найінтенсивніші атаки здійснювалися на півдні та в центрі, а також в Бейруті. Головна ціль даної військової операції була практично тотожною порівняно з 1982 р. – ліквідувати військову загрозу Ізраїлю. Однак склад учасників даного конфлікту є більш мозаїчним порівняно з 1982 р., адже по-перше, такі країни Заходу як США та Франція практично відразу стали непрямими учасниками, по-друге, активну приховану участь приймали також Сирія та Іран, котрі зацікавлені у посиленні «Хезболлах» як протидії Ізраїлю в регіоні. США зайняли проізраїльську позицію.

В рамках даного конфлікту відразу сформувалися два опонуючих угруповання: Ізраїль, США, Франція (а також з деякими застереженнями Російська Федерація) з одного боку та «Хезболлах» як недержавне військово-політичне утворення з неприхованою підтримкою з боку Сирії та Ірану. Таким чином даний конфлікт є відмітним ще й тому, що суверенна держава (Ізраїль) воювала з недержавним утворенням. Ліван намагався позиціонувати себе як нейтральну сторону, однак попри формальну неучасть збройних сил Лівану в даному конфлікті з боку міжнародних спостерігачів зафіксовані окремі випадки допомоги з боку ліванських офіцерів як інструкторів.

Загальний перебіг бойових дій можна охарактеризувати як складний для обох сторін конфлікту. Попри те, що силами ЦАХАЛ Ізраїль зумів швидко окупувати прикордонну з Ліваном смугу шириною 7 км поблизу селища Марун ар-Раас, досить скоро стало зрозуміло, що без збільшення військових сил задля здійснення наступу по всьому фронту успіх ізраїльських військ буде короткотривалим, адже попри якісну та кількісну перевагу ЦАХАЛ в озброєнні та чисельному складі військовослужбовців (перевищували аналогічні показники «Хезболлах» більше ніж в 10 раз) «Хезболлах» організувала цілу мережу укріплень, опорних пунктів, сховищ котрі розміщувалися практично по всій території Лівану (в тому числі в його важкодоступній гірській частині). 11 серпня розпочинається широкомасштабна наступальна операція ЦАХАЛ за участі 30 тис. її військовослужбовців.

Того ж дня РБ ООН намагалася прийняти Резолюцію № 1701, котра зобов'язувала б сторони припинити бойові дії, однак процес прийняття було заблоковано Сполученими Штатами. Резолюція була прийнята 11 серпня, а виконана лише 14 серпня [4]. По своїй функціональній направленості ця резолюція не відповідала інтересам Ізраїлю, адже, по суті, нівелювала всі зусилля, яких доклав Ізраїль у напрямку нейтралізації загрози з боку «Хезболлах».

Згідно коментарів ієрусалимського періодичного видання «Дебка», котрі вона поширила зі слів анонімного офіцера ЦАХАЛ від 26 липня «Це надзвичайно складна операція. Вона потребує багато часу – тижнів, якщо не місяців. До того ж дуже небезпечна і потребує більшої кількості військ від тієї, котра задіяна нині» [3]. Складність бойових дій полягала в тому, що сили ЦАХАЛ були не готові грати по правилах «Хезболлах», котра ефективно використовувала 4 тис. добре підготовлених до ведення партизанської війни бійців.

Даний військовий конфлікт практично проілюстрував недосконалість та штучність системних зв'язків в регіоні Близького Сходу. Ситуація багато в чому повторила аналогічну в 1982 р. Повторилася очевидна відсутність переможців та переможених, а також вірогідність виникнення нового етапу конфлікту через завідому утопічність успіху, котрий

намагалися досягти сторони конфлікту використовуючи силові методи. Найбільших втрат зазнав Ліван – понад 3,5 млрд. дол. через зруйнування інфраструктури (у відновленні котрої прийняла активну участь зокрема і РФ), втрати серед цивільного населення близько 1190 чол. Ізраїль зазнав порівняно тяжких втрат: 121 військовослужбовець ЦАХАЛ загинув, руйнування інфраструктури на півночі Ізраїлю сягнули на суму 1, 3 млрд. дол. (згідно висновку сирійського періодичного видання «Тішрін») [2].

Друга Ліванська війна вплинула на динаміку близькосхідної системи МВ як фактор визначення її центрів сили. Відомо, що ключові країни регіону мали свої погляди на розвиток даного конфлікту, та відповідно підтримували окремо взятую сторону. Зокрема, 1 серпня 2006 р. Сирія привела свої війська в стан підвищеної боєготовності, а 23 липня міністр інформації цієї країни Мухсен Біляль заявив, що «...у випадку, якщо ізраїльські сухопутні війська увійдуть на територію Лівану, то вони опиняться на відстані 20 км від Дамаску. В даному випадку Сирія не буде очікувати і втрутитися в конфлікт» [6]. Дану заяву слід оцінювати як демарш проти очевидної на той час підготовки до можливого втручання у конфлікт.

Проте позицію Сирії, озвучену її міністром інформації можна оцінювати скоріше як погрозу, адресовану своєму давньому ворогу – Ізраїлю, адже протягом бойових дій в рамках наступу Сирія не здійснила жодних конкретних кроків. Також це може свідчити про зміцнення осі «Хезболлах» – Сирія – Іран», котра неофіційно існує як вираження ідеологічної єдності її суб'єктів та протидії Ізраїлю на Близькому Сході. Від конкретних дій чи оголошення подальших заяв Сирія утрималася.

Окремої уваги заслуговує позиція Ірану. Дана країна зіграла вагомий роль в рамках конфлікту. З моменту створення організації «Хезболлах» і до нині Іран морально та матеріально підтримує дане угруповання. На озброєнні її загонів окрім стрілецької зброї, є некеровані ракети з дальністю польоту заряду понад 50 км, артилерійська зброя, міномети, радіолокаційні станції (РЛС), котрі здатні відслідковувати переміщення кораблів ВМС Ізраїлю [6]. Показовим є, зокрема, випадок влучання ракети класу «земля – море» С-802 іранського виробництва в корвет ВМС Ізраїлю «Ахі – Ханіт», котрий стався 14 липня. Окрім того, в Тегерані існує представництво ліванської «Хезболлах» [6]. Широкого розголосу набули офіційні заяви іранських високопосадовців, котрі виражали підтримку боротьби, котру веде «Хезболлах» та всіляко «співчували» Лівану. 13 липня офіційний представник МЗС Ірану Хамід Реза Асефі зазначив, що Ізраїль користується підтримкою США та проводить бойові дії проти безневинного народу. Асефі наголосив на бездіяльності міжнародних організацій в руслі даної проблеми та зауважив, що Іран докладе всіх зусиль для того, щоб врегулювати ситуацію шляхом проведення консультацій з країнами регіону. Днем раніше президент Ірану М. Ахмадінежад в телефонній розмові з президентом Сирії Б. Асадом обговорив ситуацію на Близькому Сході та заявив, що Іран не допустить розростання конфлікту [2]. В загальному план Ахмадінежада щодо врегулювання проблеми зводився до того, щоб шляхом консолідованих дій мусульманських країн, об'єднаних за допомогою дипломатичних засобів чинити тиск на країни Заходу, котрі підтримують Ізраїль та досягти деескалації конфлікту. Основну роль Ахмадінежад відводив ОІК. Міністр закордонних справ ІРІ Манучехр Моттакі навіть провів переговори з генеральним секретарем ОІК Акмеледдіном Іхсаноглу, під час котрих зазначив, що Тегеран очікує від членів ОІК «практичних дій» щодо припинення Ізраїлем бойових дій [5]. Під «практичними діями» офіційний представник іранського МЗС мав на увазі втручання у конфлікт третіх країн. 19 липня 2006 р. представники країн ОІК в ООН виступили із заявою, в котрій було задекларовано їхню консолідовану позицію по лівано-ізраїльському

конфлікту: «Організація ісламська конференція виражає солідарність з ліванським народом перед лицем ізраїльської агресії. Вона закликає до повномасштабного припинення бойових дій...» [1]. Свої військові контингенти погодилися відправити Туреччина, Бангладеш, Індонезія та Пакістан. По суті, даний хоча і безрезультатний, але, все-таки, практичний крок світової мусульманської спільноти було ініційовано саме Іраном, хоча дана участь була помітно декларативною, досить гнучкою [6]. Разом з тим, подібним демаршам не слід відводити важливу роль в рамках перебігу конфлікту, адже з самого початку серед країн-учасниць не було консенсусу та єдиного плану дій.

Безперечним успіхом іранської дипломатії можна назвати активну участь у створенні консультацій з ОІК [5]. Наприклад, 18 глав держав та урядів, з-поміж всіх присутніх членів ОІК засудили агресію Ізраїлю та наступні за цим порушення територіальної цілісності та суверенітету Лівану. Також країни-члени висловили вимогу стосовно «негайного припинення Ізраїлем бойових дій та звільнення всіх ліванських в'язнів з відшкодуванням усіх економічних збитків, заподіяних Лівану». Іран доклав зусиль щодо формування контактної групи задля моніторингу ситуації в Лівані. Головою даної групи стала Малайзія. Паралельно з цим, поки в РБ ООН велися дебати щодо резолюції по ліванській проблематиці міністр закордонних справ ІРІ М. Моттакі систематично здійснював човникові рейси, під час котрих відвідував Бейрут, Дамаск, Доху та Каїр. 1 серпня 2006 р. в Бейруті М. Моттакі мав зустріч з президентом Лівану Емілем Лахудом, прем'єр-міністром Ф. ас-Синьйорою, міністром закордонних справ Фавзі Салехом та спікером парламенту Набіхом Беррі. Актуально зазначити, що дані високопосадовці презентували найбільші конфесійні спільноти Лівану [5]. Разом з тим, М. Моттакі зустрівся в Бейруті з міністром закордонних справ Франції Філіппом Дуст-Блазі. Тема переговорів із зазначеними високопосадовцями досі невідома, однак досить важливим є зауваження Дуст-Блазі під час його подальшої розмови із ас-Синьйорою стосовно того, що Іран є стабілізуючим фактором на Близькому Сході, і заради врегулювання кризової ситуації навколо Ізраїлю та Лівану необхідно підтримувати постійний зв'язок з Тегераном. Зазначена позиція Франції значною мірою суперечить баченню США методів та засобів врегулювання конфлікту та свідчить про небажання уряду Ширака псувати відносини з Іраном, котрий постає значну кількість енергоносіїв у Франції та заключив ряд довготермінових контрактів в галузі машинобудування. Стосовно Ірану, то дана країна повністю схвалила Резолюцію 1701, що було підтверджено в телефонній розмові Ахмадінеджада з К. Аннаном, протягом якої президент ІРІ запевнив, що Іран готовий вдатися до активних дій щодо посткризового врегулювання та досягнення миру в регіоні. Однак представник МЗС Ірану Асефі зазначив, що ІРІ вимагає від світового співтовариства вжити санкції проти Ізраїлю, а стосовно роззброєння «Хезболлах» Асефі оприлюднив офіційну позицію Тегерану словами: «Це абсолютно неприйнятна вимога. Вона не логічна... Розвиток Палестини та Лівану довів, що Ізраїль є головною причиною кризи в регіоні» [4]. ІРІ також офіційно пристала до думки, що саме «Хезболлах» здобула перемогу в даній війні, і ця перемога змінить розстановку сил в регіоні.

Таким чином на основі даного військового конфлікту Іран провів практичну апробацію нових підходів в рамках зовнішньополітичних пріоритетів на Близькому Сході. ІРІ проявила стійкість та незмінність своєї позиції та не піддалася на провокації з боку США та Ізраїлю. В найкритичніші моменти протистояння Ізраїлю з «Хезболлах» М. Ахмадінежад зумів зупинити прояви радикалізму в Ірані та довести світовій спільноті можливість проводити прагматичний курс в зовнішній політиці, ІРІ прийняла активну участь в якості країни, котра прагне якомога швидшого завершення бойових дій. Попри те, що зов-

нішньополітична риторика Ірану досить химерно поєднувала радикалізм та пацифізм, а всі його вимоги мали яскраво виражений декларативний характер та не могли чинити вирішальну роль на перебіг конфлікту, в тому числі враховуючи неефективність ОІК, що позбавляло дані дії конкретного значення [3], активна участь ІРІ та неприхована підтримка «Хезболлах» вплинула на близькосхідну систему МВ в аспекті формування стратегічної осі «Хезболлах» – Сирія – Іран», а Ізраїль остаточно закріпився в ролі головного зовнішньополітичного противника Ірану.

24 липня в Бейрут прибула Держсекретар США Кондоліза Райс. В переговорах з прем'єр-міністром Ф. ас-Синьорою та спікером Набіхом Беррі було озвучено американський план врегулювання конфлікту, котрий підтримувався також Е. Ольмертом та Ц. Лівні [4]. План зводився до наступних положень:

- Роззброєння «Хезболлах» та її вивід з прикордонних територій.
- Введення на південь Лівану ліванської армії.
- Допоміжну роль мали виконувати міжнародні сили під командуванням НАТО.

Н. Беррі відмовився від будь-яких дій в напрямку роззброєння «Хезболлах».

В подальшому, США, Франція та РФ зайняли обережну позицію стосовно даного конфлікту. На Римській конференції від 26 червня 2006 р., котра була скликана задля пошуку механізмів припинення конфлікту, жодних дієвих важелів впливу не було знайдено. Лише позиція США була чітко сформованою та зводилася до того, що всю провину за розгортання війни несла «Хезболлах», котра має бути роззброєна та ліквідована, а Сирія та Іран несли другорядну провину за підтримку формування під керівництвом Х. Насраллаха. Відтак, Ізраїль міг опиратися на США, зважаючи на їхню очевидну підтримку (заблокували ранні спроби прийняття Резолюції РБ ООН, котра б унеможливила подальше проведення Ізраїлем військово-силової акції), в результаті котрої Ізраїль отримав «зелене світло» на продовження військової операції, проти котрої виступали Франція та РФ, котрі в загальному виступали за заміщення ізраїльської військової присутності силами ООН. Франція не наважилася відверто критикувати сторони конфлікту, а позиція РФ виражала неприпустимість втягнення в даний конфлікт Сирії та Лівану (що було абсолютно нерезальним навіть зважаючи на радикальну підтримку урядами цих країн «Хезболлах» в силу того, що участь зазначених країн в бойових діях проти Ізраїля, котрого підтримували США могла призвести до військової катастрофи, що було нікому не потрібно) [6].

Отже, липнева війна вплинула на регіональну систему МВ наступним чином:

- Зміцнила «антиізраїльську тріаду» – Сирію, Іран та «Хезболлах», котра представляла інтереси мусульманської частини ліванського соціуму та, по суті, Палестини.
- Перетворила Ліван на країну, котра має «дві армії» – регулярну та «Хезболлах».
- В силу того, що питання щодо статусу «Хезболлах» не було вирішено, Ізраїль отримав певну ретроспекцію політичної ситуації, котра за своїми рисами наближається до аналогічної на початку 80-х рр. ХХ. ст.
- Посилила ізоляцію Ізраїлю серед країн Близького Сходу.
- Посилила антагонізм з боку світової спільноти стосовно Сирії та Ірану.
- Посилила політико-ідеологічне протистояння Ірану та Ізраїлю, котре загрожує не лише стабільності регіону, а й в загальносвітовому масштабі.
- Довела, що країни Заходу все обережніше виражають своє відношення до політичних процесів на Близькому Сході через очевидне посилення ряду країн регіону як політичних гравців.

Як наслідок, війна 2006 року являла собою своєрідну «точку біфуркації» в рамках політичної еволюції міжнародних відносин Близького Сходу, та стала тим поворотним мо-

ментом, котрий змінив політичний клімат регіону з відносно впорядкованого на непередбачуваний та неврегульований, котрий ставить перед світовим співтовариством а також перед Ізраїлем та Ліваном зокрема, нові виклики та загрози.

Список використаних джерел

1. Hizbollah Don't Disarm. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iran-newsday.com/view_news.asp?id=135979.Leader.
2. Iran will Stand with Lebanon. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iran-newsday.com/view_news.asp?id=137082.Leader.
3. Hizbollah Brings out Iranian Silkworm to Hit Israel Navy Corvette. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.debka.com/article.php?aid=1184>.
4. Hizbollah Brings Iwojima Tactics to Battle Israeli Forces in South Lebanon. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.debka.com/article.php?aid=1189>.
5. The Qana Trap. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.debka.Com/article.php?aid=1193>.
6. Washington Expected an ADF Grand Slam to Dispose of Hizbollah. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.debka.Com/article.php?aid=1188>.